

ההבדלים בין מנהגי קבורה מן התקופה הכלקוליתית המאפיינים את אזור מישור החוף והשפלה לאלו המופיעים באזור הנגב הצפוני(בקעת באר שבע) והפרשניות שנתנו להם לאורך המחקר

התקופה הכלקוליתית בארץ ישראל היא התקופה אשר מתחילה ב-4500 לפני הספירה פחות או יותר ומסתיימת ב-3500 לפני הספירה, עם תחילת תקופת הברונזה הקדומה. המחקר הארכאולוגי אשר נערך באותם שנים מדגיש את החשיבות של תקופה זו כתקופה של שינויים מהותיים בארגונים הפוליטיים והחברתיים. הייצור החקלאי המוגבר מעיד על גידולים באזורים לא מעובדים וגם המלאכה השתנתה בצורה משמעותית¹.

לפני שאתחיל להסביר על המאפיינים של הקבורה במישור החוף השפלה והנגב, אסקור בכללי את המאפיינים הכלליים של הקבורה בתקופה הכלקוליתית²:

- 1- בתקופה הזאת יש הפרדה פיזית בין החיים והמתים כלומר הוצאת בתי הקבורה מהישובים.
- 2- ריבוי קבורה משנית, ואם יש קבורה ראשונית זה בגלל שלא הספיקו להעביר את העצמות.
- 3- יש הרבה מערות קבורה, והרבה קבורה במישור החוף.
- 4- אתרי קבורה בנויים קטנים יחסית.
- 5- שימוש בכלי קבורה כמו גלוסקמאות (עם פרצופים, דמויי בתים ובני אדם), וקנקני קבורה שונים.
- 6- שימוש במנחות קבורה, מצבות אבן גדולות, קערות ופערורים שונים.
- 7- טיפוס הקברים: קברים דמויי ארגז מכוסים בלוחות אבן ובנויים לפי כיוונית אחידה/ קברים בתוך סילו שיצא משימוש/ קבורה של תינוקות בתוך הקנקנים.
- 8- הפרצופים על הגלוסקמאות ומנחות הקבורה הם לדעת הרבה חוקרים תופעה משותפת לאזורים גיאוגרפיים רבים וקשורים מאד לעולם המופשט של התקופה.
- 9- שימוש במערות קבורה טבעיות או חצובות בסלע כורכור או בסלע גיר, התגלו 10 בתי קבורה במישור החוף, עצמות המתים נלקטו אחרי בליית הגופות והוטמנו בדרך כלל בתוך גלוסקמאות ולפעמים בתוך תיבות אבן או בתוך קערות חרס גדולות, כל אלו הושמו בתוך

1

² אבי גופר, ישראל הרשקוביץ, מנהגי קבורה בארץ ישראל בתקופה הניאוליתית. בתוך: קברים ומונהגי קבורה בארץ ישראל בעת העתיקה (עורך: איתמר זינגר). הוצאת יד בן צבי, עמ' 33

המערות, ולידם הונחו מנחות קבורה כמו (קטורת, כלי מחבצה, כלי בזלת, נטיפות, וכלי נחושת³).

10- צורות הגלוסקמאות היו שונות, לפעמים בצורת בתים או בקתות דבר המלמד על מסורת של בנייה בעץ שהייתה נפוצה באזור מוצאה של התרבות העסולית.

11- יש שטוענים שחלק מבתי הקבורה שנתגלו במישור החוף הם שדות קבורה של יישובים ששכנו בצפון הנגב ושתושביהם נהגו להביא את העצמות של המתים לקבורה משנית במערות שנחצבו ליד הכפרים שבהם התגוררו בימות הקיץ במישור החוף.

12- הייתה הנחה מקובלת כי הקבורה **בתקופה הכלקוליתית באזור השפלה ומישור החוף התקיימה במערות, ואילו הקברים העגולים אופייניים לנגב ולסיני ולעבר הירדן**, הנחה זו אינה נכונה יותר אחרי גילוי בתי הקבורה בפלמחים שהיו מבני קבורה עגולים מאבן

מישור החוף

אזור חולון

באתר בגבול אזור חולון נחשף בית קברות מן התקופה אשר הכיל עצמות. הקוטר של הבור עמד על שבעה מטרים והעומק שלו היה בן ארבעה וחצי מטרים. בתוך אותו הבור נמצא ארבע שכבות של עצמות אדם אשר הופרדו זו מזו על ידי רובדי עפר⁴. את העצמות הניחו הקוברים בצפיפות רבה וערבוב של העצמות. נמצאו גם, בין העצמות, שברי גלוסקמאות חרס מן התקופה הכלקוליתית ולכן התיארוך נעשה לתקופה זו.

³ אבי גופר, ישראל הרשקוביץ, מנהגי קבורה בארץ ישראל בתקופה הניאוליתית. בתוך: קברים ונוהגי קבורה בארץ ישראל בעת העתיקה (עורך: איתמר זינגר). הוצאת יד בן צבי, עמ' 51.

⁴ חדשות ארכיאולוגיה, קבורה כלקוליתית בגבול אזור חולון. חדשות ארכיאולוגיות. 19-19.